

DEEL I. ALGEMENE GEGEVENS

Titel Wijs Worden , tweede editie
Auteur van de Laar, J
Uitgever Damon BV Uitgeverij
Jaar van uitgave 2012-2013
Korte omschrijving Wijs worden is een methode filosofie, levensbeschouwing en burgerschap voor de onderbouw. Wijs worden heeft voor de onderbouw twee edities: Wijs worden basis (vmbo/havo) en Wijs worden (havo/vwo). Het leerlingmateriaal van Wijs worden bestaat per leerjaar uit een leerboek, een werkboek en een methodewebsite. Voor docenten is er per leerjaar een docentenhandleiding en ondersteuning via de website.
Geanalyseerde onderdelen De Handleidingen 1, 2 en 3 De Leerboeken 1, 2 en 3 De Werkboeken 1,2 3 en 3 www.damon.nl/wijsworden
Uitgangspunten en doelstellingen van de methode Het doel van Wijs worden is tegemoetkomen aan de vraag naar bezinning op levensbeschouwing, ethiek, burgerschap en filosofie in het vo. De methode is bruikbaar bij die vakken waar 'verantwoord handelen' een thema vormt. Het gaat dan om vakken als filosofie, levensbeschouwing en godsdienst. Uitgangspunt is de overtuiging dat het vermogen om zelfstandig te denken noodzakelijk is om op verantwoorde wijze mens te zijn. Centraal staan zowel zelfwerkzaamheid als zelf leren ontdekken. Binnen de methode wordt er niet alleen aandacht besteed aan cognitieve doelen maar ook aan affectieve. Bij ieder hoofdstuk staan in de handleiding leerdoelen geformuleerd in termen van leerlinggedrag, zoals "De leerling kan expliciet maken wat voor hem geluk inhoudt".
Korte beschrijving van visie op burgerschapsvorming (zoals mogelijk aangegeven in de methode/het materiaal) In de handleiding zijn algemene doelstellingen opgenomen zoals: "de leerling kan levensbeschouwelijke vragen en antwoorden van zichzelf en anderen onder woorden brengen, de levensbeschouwelijke uitgangspunten aanwijzen, bijbehorende argumenten noemen en dit alles kritisch bevragen" en "de leerling kan zijn/haar levensbeschouwelijke visie verwoorden in het besef dat dit gebeurt te midden van andere afwijkende opvattingen".

DEEL II: INHOUDELIJKE ASPECTEN

Democratie

<i>Werking en belang van de democratie</i>
Dit onderdeel komt grotendeels aan de orde in <i>Wijs worden</i> . Er is vooral aandacht voor de <i>parlementaire democratie</i> en het <i>landsbestuur</i> . Er wordt bijvoorbeeld ingegaan op het onderscheid tussen actief en passief kiesrecht, de scheiding tussen kerk en staat en de scheiding der machten. Bij dit laatste wordt gewezen op de onafhankelijke rol van de Rechtgevende macht. Ook moeten leerlingen programma's van politieke partijen onderzoeken, wordt het leven in een democratie behandeld en ook in landen waar een dictatuur heerst. Leerlingen worden er ook op gewezen dat politici macht uitoefenen namens het volk. Het onderwerp verkiezingen wordt niet behandeld. Het <i>provinciaal</i> - en het <i>gemeentelijk bestuur</i> komen slechts zijdelings aan de orde. De werking van de diverse bestuurslagen wordt in werkboek 1 kort getypeerd.

Bij het thema *Internationale samenwerking, Europese Unie* is er aandacht voor de EU, het Europees Parlement en de Europese Commissie. De Verenigde Naties en het Europees Verdrag voor de Rechten van de mens worden niet genoemd.

Democratische basiswaarden

De thema's *basiswaarden, gelijkwaardigheid, recht op zelfbeschikking, verdraagzaamheid en vrijheid van meningsuiting* komen ruimschoots aan de orde. Artikel 1 van de Grondwet wordt genoemd en uitgelegd. Ingegaan wordt verder op wat goed is en wat kwaad, op (slecht) gedrag, en op ethiek. Ook solidariteit met anderen versus eigen belang komt aan de orde. Daarnaast wordt het verschil tussen regels en wetten uitgelegd, en de zinvolheid daarvan. Bij *zelfbeschikking* wordt ingegaan op de relatie tussen Humanisme en zelfbeschikking. Als voorbeelden dienen de verhalen van een 11-jarig meisje dat een lip-piercing wil, en een 13-jarige die geen transplantatie wil. Bij *vrijheid van meningsuiting* gaat het vooral om de vrijheid die mensen hebben om te zeggen wat ze vinden en om de voordelen van een open en vrije samenleving. Ook de grenzen aan de vrijheid van meningsuiting komen aan de orde.

Rechten en plichten

In *Wijs worden* wordt uitgebreid aandacht besteed aan de thema's *wetten en verklaringen en mensen- en kinderrechten*. Uitgelegd wordt dat het in een democratie nodig is wetten te maken en ervoor te zorgen dat deze worden uitgevoerd. Het schoolbeleid inzake straffen komt ook aan de orde, en ook de strafeis van het OM inzake overvallen. Daarnaast wordt ingegaan op de rol van de advocaat die voor verdachten opkomt. Bij het onderwerp *mensenrechten, kinderrechten* wordt leerlingen bijvoorbeeld gevraagd na te denken of ze kleren zouden willen dragen die door kinderen zijn gemaakt.

Participatie

Verantwoordelijkheid

Bij het thema *solidariteit* is er aandacht voor de inzet voor het algemeen belang en voor het eigen versus het algemeen belang. Uitgelegd wordt dat de mens deelgenoot is van een familie, een school en de samenleving, en dat hij/zij zich daarvoor kan/moet inzetten, bijvoorbeeld als (jeugd)mantelzorger. Ook worden leerlingen gewezen op het feit dat de jongere op weg naar volwassenheid zelf moet leren verantwoordelijkheid te dragen voor wat hij doet. Ook het opkomen voor de positie van dieren in onze maatschappij komt aan de orde, daarbij denkend aan dierproeven voor cosmetica, de bio-industrie etc.

Sociale veiligheid

Pesten, sadisme en leedvermaak worden behandeld, en het relaas van Tim Ribberink komt aan de orde die op school werd gepest en zelfmoord pleegde. Ook is er aandacht voor hetero- en homoseksualiteit en het begrip schaamte. Daarnaast wordt er ingegaan op machtsmisbruik binnen seksuele relaties.

Er is geen aandacht voor het verschil tussen plagen en pesten en voor het op vreedzame wijze oplossen van conflicten.

Participatie

Het thema *Participatie in de maatschappij* krijgt weinig aandacht. Slechts het publieke debat komt aan de orde. Zo moeten leerlingen een mening vormen over het wel of niet dragen van 'schone' kleren, maar inspraak en medezeggenschap worden niet expliciet behandeld.

Identiteit

Wie ben ik?

Bij dit onderdeel komen de thema's *zelfbeeld* en *identiteitskenmerken* in ruime mate aan de orde. Bij *zelfbeeld* gaat het om hoe een leerling zichzelf ziet, wat hij kan, voelt, met wie hij leeft en hoe hij zich kan onderscheiden. Het begrip filosofie wordt uitgelegd en er worden redenen gegeven waarom een mens zich aan morele regels houdt. Ook de begrippen *deugd, dapperheid en eerlijkheid*, en het gebrek daaraan, komen aan de orde. Daarnaast

gaat het hier over of bepaalde karaktertrekken aangeboren zijn of dat daar de omgeving een belangrijke rol in speelt, worden Madonna en Lady Gaga als stijconen opgevoerd, en Gandhi en Che Guevara als vrijheidsstrijder. Het thema *formele identiteit* komt niet aan de orde.

Geestelijke stromingen

Bij het thema *geloof & spiritualiteit* is er bijzonder veel aandacht voor symboliek en rituelen, wel of niet geloven en vrijheid van godsdienst. Hier wordt ingegaan op (scheppings)mythen, de Oude Grieken en symbolen en rituelen bij de dood in diverse religies. Daarnaast komen de diverse gebedshuizen (kathedralen en kerken) en heilige boeken aan de orde. De vijf wereldreligies (Christendom, Islam, Jodendom, Boeddhisme en Hindoeïsme) worden uitgebreid behandeld, en er wordt ook ingegaan op overeenkomsten tussen deze wereldreligies. Het verschil tussen religie en godsdienst wordt duidelijk gemaakt en er wordt ingegaan op het goddelijke en het heilige, het bestaan van God, en hemel tegenover aarde. Het humanisme komt op uitgebreide wijze aan de orde in de delen 2 en 3.

Multiculturele samenleving

Bij de thema's *diversiteit* en *etnische groepen in de samenleving* wordt een beeld geschetst van seksualiteit door de eeuwen heen en de regels die religies (Christendom en Islam) stellen t.a.v. seksualiteit. Verschil in afkomst (o.a. plaats waar je bent geboren op de wereld) en cultuur komen ook aan de orde. Daarnaast wordt ingegaan op het discrimineren van mensen op basis van hun niet-westerse achtergrond.

Er is echter geen aandacht voor *Migratie, Integratievraagstuk, Polarisatie, Veranderingen in de bevolkingssamenstelling onder invloed van migratie en Integratie en culturele identiteit*.

Respect voor diversiteit

Bij dit onderdeel komen de thema's *respectvolle omgang op basis van non-discriminatie en gelijkwaardigheid en ik en ander* uitgebreid aan de orde. De gelijkwaardigheid van mensen en het inzetten voor diegenen met wie we samenleven komen aan de orde, en ook de vier grondwaarden. Daarnaast wordt ingegaan op problemen die jongeren kunnen hebben met hun uiterlijk en met het vinden van vrienden. Ook gaat het hier over egoïsme versus altruïsme/onbaatzuchtigheid, het zich verplaatsen in de ander en een helpende hand bieden. Het begrip tolerantie wordt uitgelegd aan de hand van vijf kenmerken en het onderscheid tussen verdraagzaamheid en onverschilligheid wordt duidelijk gemaakt. Discriminatie van vrouwen en mensen met een andere huidskleur wordt behandeld.

Bij het thema's *seksuele diversiteit* komen seksuele identiteit en LHTB aan de orde. Voorbeelden: Marokkaanse jongens die homo's aanvallen en Gordon's dreiging het Songfestival in Moskou te boycotten. Ook de positie van het Humanisme en de religies t.o.v. homoseksualiteit komen aan de orde. Verschillende gezinssituaties worden niet behandeld.

DEEL III: DIDACTISCHE ASPECTEN

Aan het eind van ieder hoofdstuk staat een overzicht van alle begrippen met hun uitleg. Naast kennis komen ook vaardigheden, en vooral ook attitudevorming en reflectie aan de orde.

Er zijn een groot aantal activiteiten die uitnodigen tot **kritische meningsvorming**. Zo zijn er veel opdrachten tot het verzamelen en beoordelen van informatie. Leerlingen gaan o.a. op zoek naar voorbeelden van bezitterig gedrag, van oneerlijkheid en van teksten over liefde en geluk in media. Daarnaast wordt leerlingen regelmatig om hun mening gevraagd, en lezen en volgen ze media. Ze leren onderscheid te maken tussen 'gewone' vragen en levensvragen en er wordt nagedacht over de proportionaliteit bij strafoplegging. Bovendien gaat het regelmatig over grenzen aan de vrijheid van meningsuiting. Er wordt leerlingen vaak gevraagd argumenten aan te dragen voor een stelling in de leer- of werkboeken, maar dit argumenteren heeft niet altijd de vorm van een discussie, debat of dialoog.

Leerlingen worden regelmatig uitgenodigd tot **respectvolle communicatie**. Ze delen eigen gevoelens en ervaringen en moeten zich kunnen verplaatsen in de ander. Aan de orde komen communicatie met en zonder

woorden, zenden en ontvangen en wat daarbij fout kan gaan, en het verschil tussen het ik-standpunt en het jij-standpunt. Ingegaan wordt ook op verdraagzaamheid ten opzichte van andere culturen, mensen met een andere seksuele geaardheid en mensen met een andere religieuze achtergrond.

Er zijn weinig activiteiten waarbij leerlingen in groepjes moeten **samenwerken**. Bijna alle opdrachten dienen individueel te worden gemaakt. Wel wordt ingegaan op het opbrengen van respect voor meningen die anders zijn dan de eigen, en op het reflecteren op het eigen gedrag en dat van anderen.

Bij het **verkennen van de eigen identiteit** is er weinig aandacht voor persoonlijke verhalen. Wel wordt leerlingen gevraagd een beeld te schetsen van hoe een school en een samenleving er zonder regels/wetten en straffen uit zouden zien, en naar redenen waarom mensen een misdaad plegen.

Kritische reflectie krijgt veel aandacht in *Wijs worden*. Ingegaan wordt op de mens als vrij wezen versus de mens als gedetermineerd wezen. Ook reflecteren leerlingen op: het bestaan van (straf)maatregelen op school; op de proportionaliteit van straffen; de doelen die Bureau Halt nastreeft; belonen versus straffen om tot een goede samenleving te komen.

Belangenbehartiging komt niet aan de orde, net als het **hanteren van conflicten** en **besluitvorming**.

Bij de **verbetering van de leefbaarheid** gaat het om het organiseren van een uitje en het leveren van een vrijwillige bijdrage aan een ander, een organisatie of de samenleving. Bijvoorbeeld om een casus waarbij een persoon zich wil aanmelden om naar India te gaan voor een goede doelen organisatie. Ook het onderzoeken van sociale (on)rechtvaardigheid in de samenleving komt aan de orde. Leerlingen bedenken o.a. voorbeelden van te zware of te lichte straffen, opgelegd door rechters.

Er zijn geen activiteiten waarbij de **buitenwereld** wordt betrokken.